

РОЗДІЛ VI

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

УДК: 371.34+81'243

DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2019-69-4-138-144>

Живіцька Інна Андріївна,
кандидат філологічних наук
(Донецький юридичний інститут МВС України,
м. Кривий Ріг)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0128-1150>

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ КУРСАНТАМ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглянуто проблему професійно орієнтованого навчання англійської мови, а також цілі навчання і методологічні питання викладання англійської мови курсантам юридичного профілю. Актуальність теми визначено тим, що сучасне суспільство вимагає конкурентоспроможних фахівців, здатних спілкуватися професійною іноземною мовою у процесі виконання своїх обов'язків. Наголошено на необхідності формування і розвитку в курсантів комунікативних умінь, важливих для їхньої ефективної професійної діяльності. Акцент зроблено на методиці викладання англійської мови, зокрема на формуванні комунікативної компетенції. Обґрунтовано необхідність застосування поряд із професійно орієнтованим методом навчання особистісно орієнтованого підходу. На основі проведеного дослідження зроблено висновок про те, що сутність професійно орієнтованого навчання англійської мови полягає у формуванні в курсантів-юристів комунікативних умінь, які дозволили б їм здійснювати професійні контакти англійською мовою в різноманітних ситуаціях.

Ключові слова: курсанти; професійно орієнтоване навчання; комунікативна компетенція; методика викладання; юридичний профіль; інноваційні технології; кейс-метод.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Сучасне суспільство вимагає конкурентоспроможних фахівців, здатних до професійного спілкування іноземною мовою. Знання іноземної мови забезпечує підвищення рівня професійної компетенції фахівця, у тому числі юриста. Проблема навчання фахової іноземної мови є однією з найактуальніших, зокрема для студентів немовних спеціальностей, оскільки перед такими студентами постає проблема оволодіння як іншомовною комунікативною компетенцією, так і фаховою компетенцією з певної спе-

ціальності [1, с. 111]. Дослідники проблем викладання іноземної мови в немовних вищих навчальних закладах відзначають, що слід урахувати, що професійно орієнтоване навчання не обмежується лише вивченням мови для спеціальних цілей. Специфіка процесу навчання передбачає інтеграцію англійської мови з фаховими навчальними дисциплінами для набуття студентами додаткових спеціальних знань та формування професійно значущих якостей особистості студента під час вивчення англійської мови.

Тому сучасні методи навчання професійно орієнтованої іноземної мови стали сьогодні нагальними, як ніколи. Одним із напрямків модернізації сучасної вищої школи є впровадження в освітню парадигму компетентнісного підходу, націленого на те, щоб забезпечити курсантів не тільки теоретичними знаннями, а й сформувані в них досвід виконання певної діяльності задля вирішення практичних завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор. Проблеми професійно орієнтованого навчання іноземних мов були присвячені праці таких зарубіжних науковців, як Е. Бревстер, Х. Гедерер, С. Джекобсон, Г. Еглоф, В. Кохонен, Р. Лампола, А. Лунд, М. Макош, Б. Моро, Б. Рюшоф, К. Стенберг та ін. Окремим аспектам професійно орієнтованого навчання іноземних мов присвячені дослідження вітчизняних учених, зокрема Л. Кнодель, О. Коваленко, А. Корнілової, О. Кузнецової, О. Першукової, А. Пертук, І. Шестопалової. Проблему вдосконалення фахової підготовки юристів досліджували О. Бадурка, П. Біленчук, Н. Коваль, О. Скакун. Водночас проблема професійно орієнтованого навчання іноземної мови, у цьому випадку – англійської, у юридичних вищих навчальних закладах недостатньо досліджена й потребує подальшого вивчення.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження проблем професійно орієнтованого навчання англійської мови курсантів юридичних закладів вищої освіти. У ході дослідження використовувалися такі **методи**: вивчення та аналіз наукової літератури з теми дослідження для відбору й осмислення дидактичного матеріалу; вивчення та узагальнення досвіду роботи викладачів іноземної мови; педагогічне спостереження.

Виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Під професійно орієнтованим навчанням іноземної мови розуміється навчання, яке в центрі уваги ставить потреби студентів у вивченні іноземної мови з орієнтацією на особливості майбутньої професії, спеціальності [2, с. 5]. Такий підхід передбачає поєднання процесів оволодіння професійно орієнтованою англійською мовою з розвитком особистісних якостей курсантів, знанням культури країни мови, що вивчається, та набуття спеціальних навичок, що базуються на професійних і лінгвістичних знаннях.

У сучасній методиці викладання англійської мови основний акцент робиться на формуванні комунікативної компетенції. Як відзначають дослідники професійної іншомовної компетенції майбутніх юристів, зміну вимог до сучасного випускника юридичного навчального закладу пояснюють «радикальні трансформаційні процеси у сфері міжнародних відносин і соціально-економічних структур, розширення міжнародної співпраці в рамках європейської економічної і політичної глобалізації» [2, с. 3].

Комунікативну компетенцію юриста можна визначити як «здатність фахівця здійснювати комунікацію у процесі виконання різних правових дій та вирішення юридичних завдань на основі спеціально сформованих знань і умінь» [3, с. 66]. Комунікативна спрямованість курсу англійської мови в закладі вищої освіти визначається кінцевою метою навчання – формуванням у майбутніх фахівців здатності й готовності до міжкультурного спілкування, що передбачає досягнення певного рівня компетенції, тобто вміння співвідносити мовні засоби з конкретними цілями, завданнями, ситуаціями й умовами спілкування. Підвищення вимог до володіння іноземною мовою в межах професійного спілкування визначається також необхідністю тісної співпраці з Міжнародною організацією кримінальної поліції «із метою пошуку й розв'язання проблем злочинних дій українських грома-

дян і надання допомоги для з'ясування питань про дії іноземців на території нашої країни» [4, с. 3].

Найбільш значущою проблемою сучасної методики навчання іноземних мов є орієнтація навчального процесу на активну творчу розумову роботу курсантів у контексті розвитку їхніх аналітико-конструктивних умінь. Формування майбутнього спеціаліста юридичного профілю в умовах сучасного освітнього простору передбачає розвиток і подальше вдосконалення таких типів його готовності, як мотиваційна, інформаційна та операційна, тобто випускник юридичного ЗВО повинен бути готовий до практичної діяльності, до соціально затребуваної реалізації його професійного, інтелектуального й творчого потенціалу. Складовими комунікативної компетенції є культурологічна та соціолінгвістична компетенції, які мають велике значення саме для фахівців у галузі права та правоохоронців. Соціокультурна компетенція охоплює знання культурних особливостей носіїв мови, їхніх звичаїв, традицій, норм поведінки й етикету, а також уміння розуміти й адекватно використовувати їх у процесі спілкування, залишаючись при цьому носієм іншої культури. Формування культурологічної та соціолінгвістичної компетенції передбачає інтеграцію особистості в системі всесвітньої та національної культур [5, с. 713]. Указані компетенції здатні сформуватися тільки у процесі використання інтерактивних технологій навчання, спрямованих насамперед на якісні зміни в системі освіти, підсумком яких стануть оволодіння курсантами професійною та комунікативною компетенцією та їхня здатність ініціативно й творчо брати участь у спілкуванні з тематики досліджуваного предмета.

Таким чином, метою будь-якої професійної освіти є досягнення майбутнім фахівцем, зокрема юристом, високого рівня професійної компетенції, яка дозволить йому використовувати англійську мову у своїй професійній діяльності на рівні міжнародних стандартів. Але для ефективної реалізації цієї мети необхідна наявність адекватної підготовки в закладі вищої освіти.

Формування професійної компетенції юриста на сучасному етапі розвитку вищої школи неможливе без інтеграції в загальну систему підготовки мовної освіти. Основним інструментом реалізації мети професійно орієнтованого навчання є зміст, який передбачає поєднання загального та професійного компонентів. Загальний компонент покликаний здійснювати загальноосвітню підготовку, а професійний – безпосередньо орієнтований на практичну професійну діяльність. Зміст навчання визначається на основі діяльнісно орієнтованого, компетентнісного, плюралінгвістичного та міжкультурного підходів.

Діяльнісно орієнтований підхід у професійно орієнтованому навчанні дозволяє виявити соціальний контекст, а саме сферу галузевої діяльності, конкретизує типи мовленнєвих завдань та виокремлює види мовленнєвої діяльності, що необхідні для успішної професійної діяльності майбутнього фахівця, а також визначає певний рівень опанування мовою. Водночас цей підхід забезпечує формування в курсантів загальних та комунікативних мовленнєвих компетенцій професійного характеру. Відповідно до плюралінгвістичного підходу, знання мов та їхнє подальше опанування особою розглядаються як її мовний досвід, у межах якого всі мовні знання і здібності взаємопов'язані та взаємодіють. Міжкультурний підхід передбачає виховання в курсантів толерантності, сприяння порозумінню, налагодження співпраці та забезпечення можливостей мобільності на теренах Європи та світу.

Діяльнісно орієнтований, компетентнісний, плюралінгвістичний та міжкультурний підходи скеровують зміст професійно орієнтованого навчання англійської мови у площину комплексного формування загальних і комунікативних мовленнєвих компетенцій, розвитку цілісної особистості, яка здатна функціонувати в житті та професійній діяльності в умовах багатомовного середовища [6, с. 75].

Грамотний відбір змісту навчання іншомовного спілкування і облік професійної специфіки, особливостей предметної сфери функціонування мови спеціальності є чинниками, що сприяють ефективній організації навчального процесу. Орієнтація на реальні інтереси й

потреби курсантів та урахування вимог, що висуваються до майбутньої професійної діяльності, складають специфіку змісту навчання професійно орієнтованого спілкування англійською мовою в юридичному закладі вищої освіти.

Мовний матеріал, яким повинен оволодіти майбутній правоохоронець, складається передусім з англомовної термінології, що позначає відповідні поняття цієї галузі. Від курсанта вимагається вміння надати відповідні термінологічні еквіваленти в межах кожної теми, яка вивчається (наприклад, міжнародні, політичні, економічні та військові організації; міжнародні конвенції в галузі прав людини). Найсуттєвіші проблеми викладачів, що виникають під час професійно орієнтованого навчання англійської мови, – це вміння навчити курсантів юридичного профілю не лише знати правову термінологію англійською мовою, але й застосовувати її на практиці, знати мову на такому рівні, щоб глибоко оволодіти обраною спеціальністю. Складність полягає в тому, що викладачам необхідні знання особливостей діяльності фахівця в юридичній сфері. Одним зі способів вирішення цієї проблеми, на думку науковців, є «педагогічний тандем» двох викладачів, один із яких – фахівець у галузі викладання англійської мови, а інший – професіонал в юриспруденції [7, с. 230].

Особливу складність у процесі навчання курсантів викликає також коректне використання юридичних термінів, оскільки один і той же термін має різне значення в українській і англійській мовах. Для мови юридичної спеціальності характерна наявність великої кількості термінів, які курсанти повинні опанувати. Під час професійної комунікації можуть бути затребувані поняття з різних галузей діяльності юриста. Однак курс англійської мови, що викладається у ЗВО, не може передбачити всі галузі професійної взаємодії, у повному обсязі охоплюючи всю предметну сферу юридичної спеціальності. Унаслідок цього виникає необхідність, як нам здається, установити професійний предметний мінімум і узгодити його з викладачами кафедр профільних дисциплін.

Важливим також здається здатність курсантів користуватися спеціальними словниками. Слід також підкреслити, що є два види юридичної англійської мови: 1) професійна юридична англійська мова, яка використовується юристами-практиками; 2) та, яка застосовується у правовому контексті людьми, які не є юристами за спеціальністю. Зміст і методика викладання цих двох видів юридичної англійської мови різні. Мета навчання курсантів рівня професійної юридичної англійської мови полягає у прищепленні їм навичок професійної формальної комунікації, що означає вивчення конкретних лексичних та граматичних структур і розширення мовних можливостей, необхідних для досягнення успіху у професійній діяльності. Курсанти також повинні опанувати навички писемного мовлення, складання правових документів та усної аргументації. Інший вид професійної англійської мови робить більший акцент на розумінні й використанні юридичної мови в напівформальному середовищі, прикладом якого є складання письмових нагадувань або листів. Елементи усних мовних навичок можуть містити компетенції для проведення конференцій і переговорів [8, с. 235].

Передовим прийомом навчання англійської мови є реальне використання мережі Інтернет як інформаційної бази. Інтернет є джерелом сучасних автентичних матеріалів, навчальних сайтів, методу проєктів. У зв'язку з цим, відбувається видозміна традиційних форм навчання. Великою перевагою інтерактивних комунікативних технологій під час професійно орієнтованого навчання курсантів-юристів англійської мови є можливість отримання необхідної інформації протягом декількох годин. Позитивним слід вважати також те, що глобальна мережа дає можливість освітньому середовищу забезпечити постійний режим доступу до інформації як з боку викладача, так і з боку курсанта, що відповідає безперервності освітнього процесу. Більшість професійно орієнтованих текстів беруться з Інтернету, що дає змогу швидко опанувати живу лексику й покращити комунікативні навички. Однією з переваг нових технологій, зокрема мережевих комп'ютерів, є доступ до судових процедур у реальних умовах. Сучасні технології дозволяють не тільки здійснити

запис, збір і аналіз реального матеріалу, а й надають можливість віртуальної участі у професійних ситуаціях – адвокат (клієнт), підприємець (клієнт). До інноваційних технологій належить також кейс-метод, або метод вирішення ситуаційних завдань. Він передбачає моделювання, ігрові методи, дискусію, які виконують певні функції. З точки зору деяких учених (Є. Красикова, Ю. Сурмін, Т. Фролова), педагогічний потенціал кейс-методу є набагато вищим, ніж у традиційних методів навчання. Викладач і студент постійно взаємодіють, вибираючи форми поведінки, стикаючись один з одним, мотивуючи свої дії і аргументуючи їх моральними нормами. [8, с. 238]. Як інтерактивний метод навчання кейс-метод формує в курсантів-юристів інтерес і позитивну мотивацію, забезпечуючи емоційне залучення їх до навчального процесу, сприяючи їхній професіоналізації. Кейс-метод, у порівнянні, наприклад, із методом вирішення професійних завдань, надає більше можливостей для формування в курсантів-юристів професійної позиції, оскільки передбачає більш високий рівень аналізу професійних ситуацій, розвиваючи навички самостійного вибору не тільки рішення, але й засобів вирішення поставлених завдань.

Важливо, поряд із професійно орієнтованим методом навчання, щоб у сучасній практиці викладання іноземних мов ефективно застосовувався особистісно орієнтований підхід. Необхідність такого підходу зумовлена тим чинником, що будь-яка група, яка починає або продовжує навчання англійської мови, складається з курсантів, котрі мають різну здатність до оволодіння іноземною мовою, різні інтелектуальні здібності, різну мотивацію до вивчення мови.

Професійно орієнтоване навчання англійської мови можна здійснювати по-різному, залежно від послідовності, у якій проходить навчання мови, і професії. Воно може або передувати спеціальній підготовці, або завершувати її, або проходити паралельно. У першому випадку мета навчання – загальна підготовка англійської мови з орієнтацією на професію, у другому – отримання правової гарантії для працевлаштування за фахом зі знанням англійської мови. У процесі паралельного вивчення англійської мови й професії, як це відбувається під час навчання англійської мови курсантів юридичних навчальних закладів, метою процесу здобування знань є спроможність використання курсантами англійської мови для вирішення актуальних професійних завдань на момент навчання. При цьому не слід забувати про формування професійно значущих якостей особистості курсантів, у зв'язку з чим посилюється і робиться вагомим соціальний аспект будь-якого професійно орієнтованого навчання.

Висновки. Отже, сутністю професійно орієнтованого навчання англійської мови є його інтеграція зі спеціальними дисциплінами для отримання додаткових професійних знань і розвитку професійно значущих якостей особистості. Основним завданням у процесі навчання мови курсантів є формування комунікативних умінь, завдяки яким вони могли б здійснювати професійні контакти англійською мовою в різноманітних ситуаціях. Розвиток професійних комунікативних здібностей – це головне, цілеспрямоване, але дуже нелегке завдання, що стоїть перед будь-яким викладачем, який навчає професійно орієнтованої англійської мови. Для вирішення цієї комплексної проблеми необхідно, з одного боку, освоїти новітні методики та напрямки в навчанні, а з іншого – не ігнорувати й не відмовлятися від усіх старих, перевірених часом методик. Для розвитку особистісних якостей, що сприяють готовності курсантів до виконання майбутньої професійної діяльності, повинен бути організований відповідний навчально-виховний процес, який відповідає вимогам розвитку педагогічної науки. Слід зазначити, що володіння англійською мовою може розширити можливості курсантів у працевлаштуванні та кар'єрному зростанні.

Список використаних джерел

1. Метьолкіна О. М. Особистісно-діяльнісний розвиток студента-митника в курсі навчальної дисципліни «Іноземна мова». Викладання мов у ВНЗ освіти на сучасному етапі. *Міжпредметні зв'язки* : зб. наук. праць ХНУ ім. В. Н. Каразіна. 2010. С. 110–116.
2. Демченко Д. І. Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів у фаховій підготовці : автореф. дис. ... канд. пед. н. Харків, 2010. 22 с.
3. Алонцева Н. В. Обучение студентов-юристов учебно-профессиональной коммуникации на английском языке. *Вестник РУДН. Серия : Вопросы образования: языки и специальность*. 2007. № 1. С. 64–67.
4. Ніколаєва С. Ю. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
5. Мелкомуква К. С. Формування професійної комунікативної компетенції студентів юридичних факультетів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 62. С. 711–716.
6. Образцов П., Иванова О. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов. Орел : ОГУ, 2005. 114 с.
7. Кузнецова С. В., Грамма Д. В. Некоторые вопросы обучения профессионально-ориентированному английскому языку. *Международный научный журнал «Инновационная наука»*. 2015. № 12. С. 229–230.
8. Яшина Е. В. Особенности обучения студентов-юристов профессионально-ориентированному (юридическому) английскому языку как второму в рамках программы высшего образования. *Вестник Саратовской государственной юридической академии*. 2014. № 5 (100). С. 233–238.

Живицкая Инна Андреевна,
кандидат филологических наук
(Донецкий юридический институт МВД Украины, г. Кривой Рог)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0128-1150>

ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА КУРСАНТАМ ЮРИДИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

В статье рассматривается проблема профессионально ориентированного обучения английскому языку, а также цели обучения и методологические вопросы преподавания английского языка курсантам юридического профиля. Актуальность темы определяется тем, что современное общество требует конкурентоспособных специалистов, способных общаться на профессиональном иностранном языке в процессе выполнения своих обязанностей. Отмечена необходимость формирования и развития у курсантов коммуникативных умений, важных для их эффективной профессиональной деятельности. Акцент сделан на методике преподавания английского языка, в частности на формировании коммуникативной компетенции. Обосновывается необходимость применения, наряду с профессионально ориентированным методом обучения, личностно ориентированного подхода. На основе проведенного исследования делается вывод о том, что сущность профессионально ориентированного обучения английскому языку состоит в формировании у курсантов-юристов коммуникативных умений, которые позволили бы им осуществлять профессиональные контакты на английском языке в различных ситуациях.

Ключевые слова: курсанты; профессионально ориентированное обучение; коммуникативная компетенция; методика преподавания; юридический профиль; инновационные технологии; кейс-метод.

Zhyvitska Inna,
PhD in Philology
(Donetsk Law Institute, MIA of Ukraine, Kryvyi Rih)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0128-1150>

PECULIARITIES OF TEACHING A PROFESSIONAL ENGLISH LANGUAGE TO CADETS OF LAW SPECIALTIES

The article touches upon the problem of professionally-oriented English language teaching, as well as objectives and methodological issues of teaching English to law students. The relevance of the article is determined by the fact that a modern society requires competitive professionals who must be able to use professional a foreign language in their field. The article shows the necessity of formation and development of cadets' communication skills, which are important for their effective professional activity. The emphasis is made on the methodology of teaching foreign languages, the formation of the communicative competence

in particular. The author underlines that professional training for teachers of the English language for special purposes is also necessary. It is proved that formation of the professional competence of a lawyer is impossible without integration into the general system of language education. The main tool for achieving the goal of professionally-oriented training is content, which involves a combination of general and professional components. The general component is intended to provide general education, and the professional component is directly oriented towards practical professional activity. The article examines the question of the application of professionally-oriented teaching and the method of individually-oriented approach. The need for this approach is due to the fact that any group, beginning or continuing, includes cadets with different abilities to master a foreign language, with different intellectual abilities, with different motivation to learn the language. The author of the article comes to the conclusion that the essence of professionally oriented foreign language teaching is to form communicative skills of law cadets that would enable them to carry out professional contacts in a foreign language in various situations. To develop the personal qualities that promote readiness of cadets to carry out their future professional activity, the relevant educational process should be organized to meet the requirements of efficient professional development.

Key words: *cadets; professionally-oriented English language training; communicative competence; teaching methods; innovative technology; case method.*

Надійшла до редколегії 03.12.2019